

Организационное обеспечение инновационной деятельности, коммерциализация инноваций, инновационный процесс.

The peculiarities and methods of transfer and commercialization of innovative products in Ukraine and abroad highlighted their role in innovation development of economy of Ukraine.

Organizational support for innovation activities, commercialization of innovations, innovative process.

УДК 336.732 (477)

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК НА РИНКУ
ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ**

***В. А. Костюк, кандидат економічних наук
Ю. С. Козир, магістр***

Виявлено перспективи розвитку кредитних спілок на ринку фінансових послуг України та запропоновано напрями подальшого розвитку системи кредитної кооперації.

Кредитні спілки, кредитна кооперація, ринок фінансових послуг, небанківське фінансове посередництво, банки, кредитування.

Розвинена ринкова економіка передбачає функціонування багатьох ринків, серед яких і ринок фінансових послуг. Одним із учасників ринку фінансових послуг є ощадно-кредитні кооперативи – кредитні спілки, які є наймолодшими серед депозитних фінансових інститутів. Кредитні спілки стали тими фінансовими установами, що дають можливість отримати фінансові послуги громадянам, які мають незначні доходи та невисокий рівень життя, дрібним підприємцям, а також сільськогосподарським товаровиробникам, які не можуть жодним іншим чином задовольнити свої фінансові потреби. Тому проблема функціонування й розвитку кредитних спілок є важливою складовою фінансового механізму і набуває особливої актуальності в умовах ринкової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні дослідженням проблем діяльності кредитних спілок займається дедалі більше українських вчених, які аналізують суть і закономірності розвитку кредитної кооперації в нашій країні, розробляючи при цьому серйозні наукові дослідження. Різноманітним аспектам наукових розробок з питань функціонування кредитних спілок присвячені праці таких вітчизняних вчених, як М. Аліман, І. Бекешкіна, В. Виноградов, В. Гончаренко, С. Дзюбик, І. Драгомирецька, В. Зіновчук, С. Злупко, О. Кузьмін, В. Марочко, А. Морозов, А. Оленчик, А. Пантелеймоненко, Я. Пришляк, М. Якименко та інших. Значний внесок у дослідження проблем кредитно-

© В. А. Костюк, Ю. С. Козир, 2014

кооперативного руху в Україні зробили також такі вчені та спеціалісти-практики української діаспори, як М. Балюх, Р. Бігун, А. Качор, О. Моргун, О. Плешкевич, О. Саленко та інші.

Проте проблеми сучасного розвитку кредитних спілок на мікрорівні ще не знайшли достатнього відображення в економічній науковій думці. Наразі залишаються ще не вирішеними питання забезпечення надійної основи для створення і подальшого успішного розвитку кредитних спілок в Україні, проблеми вдосконалення державного регулювання діяльності спілок, проблеми неповернення вкладів і забезпечення платоспроможності та ліквідності кредитних спілок.

Мета дослідження – проаналізувати стан розвитку кредитних спілок та визначити перспективи їх діяльності на ринку фінансових послуг України.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, основна мета діяльності кредитної спілки – фінансовий та соціальний захист своїх членів шляхом залучення їхніх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання інших фінансових послуг.

Фінансовий характер діяльності кредитної спілки уподібнює її до інших учасників фінансового ринку – банки. Між цими структурами є багато як спільного, так і відмінного. Спільним є те, що і банки, і кредитні спілки на ринку діють як фінансові посередники, створені для задоволення потреб споживачів у фінансових ресурсах. Вони мають можливість акумулювати кошти від тих, хто має в даний час їх надлишок і передавати тим, хто відчуває в них нагальну потребу. Принциповою відмінністю між цими структурами є мета діяльності кожної з них: отримання прибутку для банку і надання фінансових послуг для кредитної спілки. За кордоном кредитні спілки у своєму розвитку дедалі більше наближаються до банків, але основна відмінність зберігається: вони обслуговують тільки своїх учасників.

Кредитування через кредитні спілки має свої переваги. По-перше, кредитна спілка, на відміну від банку, є структурою доволі відкритою, й працює на громадських засадах. Кожен із членів спілки має цілком законні підстави контролювати діяльність об'єднання. По-друге, є нагода напрацювати позитивну кредитну історію поза банком. По-третє, якщо статут кредитної спілки ліберальний, позичку можна отримати навіть без застави. Гроші можна отримати протягом доби або кількох годин. Кредитна ставка у нашій спілці нижча за банківську.

В Україні перше ощадно-позичкове товариство створено у 1871 р. у селі Сокиринці Прилуцького повіту Полтавської губернії. На початку ХХ ст. на території України було близько 3500 кредитних кооперативів різного типу. Кредитні кооперативи займали ключові позиції в кредитуванні переважно сільськогосподарського виробника та діяли в єдиному комплексі із сільськогосподарською та споживчою кооперацією.

У незалежній Україні перші кредитні спілки відновили свою діяльність у 1992 р. у м. Кривий Ріг та м. Стрий. Відновлення кредитних

спілок відбувалося за підтримки української діаспори та урядів Канади й США. 90-ті роки ХХ ст. характеризувалися створенням великої кількості кредитних спілок, проте гіперінфляція 1993–1994 років та «валютна» криза 1998 р. призвели до закриття багатьох спілок. У 2004 р. було проведено суцільну перереєстрацію та ліцензування кредитних спілок. На той час номінально вже існувало 1,5 тис. спілок, з яких перереєстрацію пройшли лише 500.

Станом на 30.09.2013 р. у Державному реєстрі фінансових установ обліковувалося 628 кредитних спілок. Динаміка розвитку кредитних спілок за досліджуваний період (2007 р. – 9 міс. 2013 р.) подана в табл. 1.

1. Динаміка діяльності кредитних спілок на ринку України

Показники	2007	2008	2009	2010	2011	2012	9 міс. 2013	Темпи прирос- ту (%)
Кількість зареєстрованих кредитних спілок	800	829	755	659	613	617	628	-21,5
Кількість членів КС, (тис. осіб)	2 391,6	2 669,4	2 190,3	1 570,3	1 062,4	1 095,9	978,7	-59,1
Загальні активи, (млн. грн.)	5 261,0	6 064,9	4 218,0	3 432,2	2 386,5	2 656,9	2 807,2	-46,6
Кредити, надані членам КС, (млн. грн.)	4 512,3	5 572,8	3 909,1	3 349,5	2 237,4	2 531,0	2 621,7	-41,9
Внески членів КС на депозитні рахунки, (млн. грн.)	3 451,3	3 951,1	2 959,3	1 945,0	1 185,5	1 287,5	1 363,3	-60,5
Капітал (млн. грн.)	1 552,0	1 714,0	765,8	1 117,3	942,9	1 088,7	1 169,2	-24,7

Кількість кредитних спілок, починаючи з 2007 р., почала зменшуватися і наприкінці 2011 р., порівняно з аналогічним періодом 2007 р., зменшилася на 187 одиниць, або на 23,4 %. Насамперед, це пояснюється істотним погіршенням фінансового становища кредитних спілок, суттєвим зниженням показників їх платоспроможності та ліквідності.

На ринку кредитних установ стан сегмента кредитної кооперації продовжує погіршуватися: основні показники діяльності й далі істотно зменшуються. Результати діяльності кредитних спілок за досліджуваний період свідчили як про скорочення кількості кредитних спілок та кількості членів кредитних спілок, так і уповільнення рівня ділової активності та

суттєве зниження темпів приросту показників їхньої діяльності. Але, на відміну від банків, кредитні спілки практично не припиняли видачі кредитів, незважаючи на важкі умови своєї діяльності.

Проте, починаючи з 2012 р., простежується відновлення діяльності кредитних спілок, нарощування основних показників діяльності. І вже станом на 30.09.13 р. кількість спілок збільшилася на 15 одиниць. Темпи приросту кількості кредитних установ зумовлені зростанням довіри населення до цього сектору фінансового ринку та доступністю отримання кредитів у кредитних спілках завдяки їх певним перевагам над банківським кредитуванням (див. рис. 1).

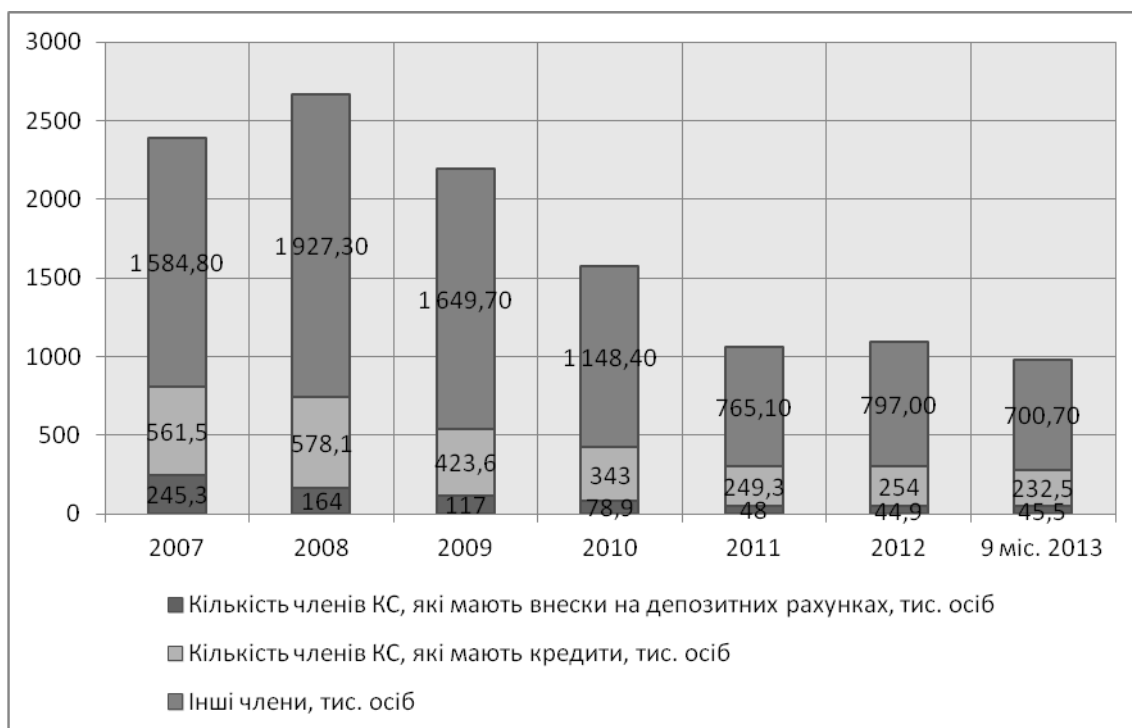

Рис. 1. Динаміка кількості членів кредитних спілок за 2007 р. – 9 місяців 2013 року

Частка членів КС, які мають внески на депозити, змінилася майже в два рази і на 30.09.13 р. становить 4,6% (45,5 тис. осіб) порівняно з 10,2% (245,3 тис. осіб) у 2007 р. Частка членів КС, які мають кредити за досліджуваний період, майже не змінилася і в середньому становить 22,4%. Частка членів КС, які не є вкладниками, протягом 2007 р. – 9 міс. 2013 р. становила 71–72%, вона змінилася несуттєво і залишається значною. Водночас, такі члени мають вирішальну кількість голосів та безпосередній вплив на прийняття управлінських рішень у кредитних спілках.

У цілому система кредитних спілок України, починаючи з 2009 р., демонструвала зниження показників діяльності порівняно з минулими періодами, проте у 2012 р. почалося їх поступове підвищення (див. рис 2).

Найбільше значення показників спостерігалось у 2008 р. Загальний обсяг активів кредитних спілок протягом 2008 р. зріс на 15,3% та становив на кінець року 6 064,9 млн грн, з яких 5 550,2 млн грн, або 91,5 % – це продуктивні та решта 8,5% (514,7 млн грн) – непродуктивні активи. Загальний обсяг капіталу кредитних спілок зріс упродовж року на 10,4% і

станом на 31 грудня 2008 року становив 1 714 млн грн. Найбільшу питому вагу в його складі становив пайовий капітал (1 204,8 млн грн).

Рис. 2. Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок у 2007 р. – 9 місяців 2013 року

Загальний обсяг активів кредитних спілок станом на 30.09.2013 р. становить 2 807,2 млн грн, що на 46,6% менше, ніж у 2007 р. Загальний обсяг капіталу кредитних спілок станом на 30.09.2013 р. становить 1 169,2 млн грн та, порівняно з 2007 р., зменшився на 24,7%. Загальний капітал сформовано за рахунок:

- пайових внесків членів кредитних спілок – 60,3% (705,5 млн грн);
- резервного капіталу – 35,5% (415,0 млн грн);
- додаткового капіталу – 4,4% (51,3 млн грн).

Загалом, кредитування кредитними спілками своїх членів збільшувалося щороку. Однак у 2009 р. на 65% скоротився обсяг кредитних операцій порівняно з 2008 р., а залишок виданих кредитів членам кредитних спілок на кінець періоду – на 30%.

Панічні настрої серед вкладників кредитних спілок на початку фінансової кризи спричинили масовий відтік депозитів: за період 2008–2009 рр. кількість вкладників зменшилася на 52,3% – з 245,3 до 117 тис. осіб, тоді як кількість позичальників зменшилася на 24,6% – з 561,5 до 423,6 тис. осіб., що спричинило дисбаланс кредитного та депозитного портфелів (див. рис. 3).

Залучення внесків (вкладів) на депозитні рахунки кредитними спілками продовжувалося в 2009 році у зв'язку зі значним перевищенням доходності вкладів (вищими відсотковими ставками) порівняно з банками (табл. 2).

Залучені на таких умовах ресурси за рішенням керівництва кредитних спілок використовувалися в спекулятивних операціях, які мали місце переважно з нерухомістю та землею, що і стало однією з головних причин кризи в системі кредитної кооперації.

Станом на 30.09.2013 р. на депозитних рахунках членів кредитних спілок обліковувалося вкладів на загальну суму 1 363,3 млн грн, що

перевищує показник відповідного періоду 2012 р. на 6,0%. Середня сума внесків на депозитні рахунки становить 30 тис. грн (станом на 30.09.2012 р. – 28,5 тис. грн, станом на 30.09.2011 р. – 24,8 тис. грн).

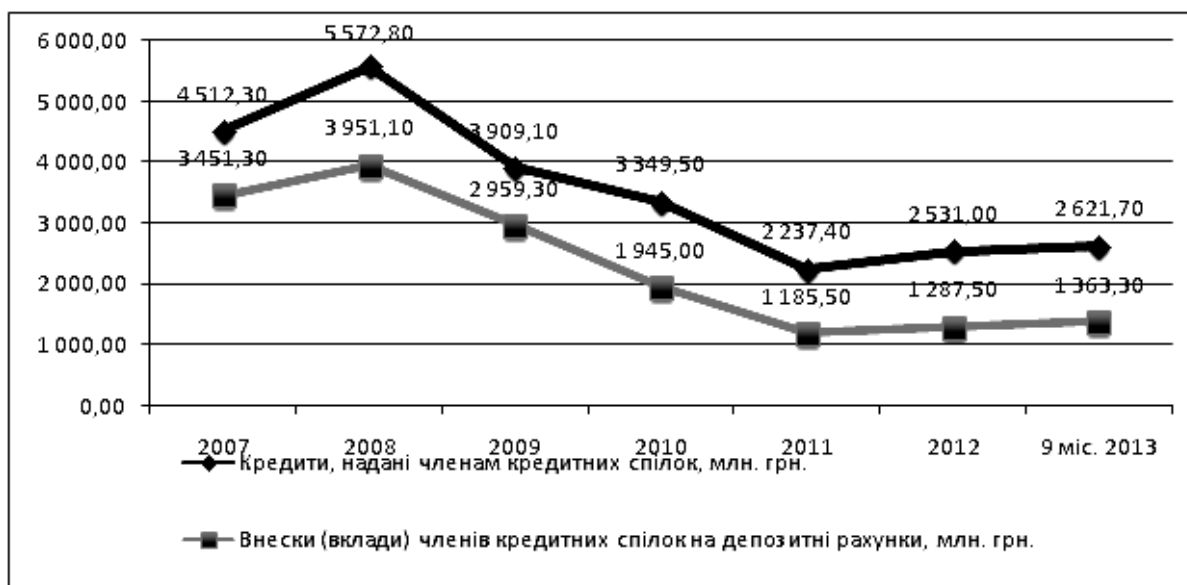

Рис. 3. Динаміка кредитування та залучення внесків членів кредитних спілок у 2007 р. – 9 місяців 2013 року

2. Середньозважена відсоткова ставка у 2009 році

	за депозитами	за кредитами
У банківській системі	12,8%	17,8%
У кредитних спілках	25%	36,4%

Зростання вкладів (внесків) членів кредитної спілки на депозитні рахунки у цілому та у розрахунку на одного члена кредитної спілки свідчить про зростання довіри населення до кредитних спілок як до депозитних установ. Кредити, надані членам кредитних спілок, також збільшилися на 1,5% (39,8 млн грн), порівняно з минулим роком, і становлять 2 621,7 млн грн.

Діяльність кредитних спілок на ринку фінансових послуг показала, що кредитні спілки розвиваються активно, динамічно нарощують поле членства, щорічно збільшують активи, капітал, кредитний портфель, надають позики населенню і малим підприємствам і за ними майбутнє небанківського фінансового посередництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, метою діяльності кредитної спілки є не отримання прибутку, а надання різноманітних фінансових послуг тільки своїм членам, які є одночасно її власниками й клієнтами, тому кредитній спілці вдається поєднати інтереси власників і клієнтів. Кредитна спілка є, водночас, формою взаємодопомоги громадян, їх громадською організацією, яка створює

різноманітні колективні фонди, що використовуються на суспільні потреби, та фінансовою установою, яка може надавати своїм членам майже повний перелік банківських послуг. Кредитні спілки є актуальними на сьогодні, вони є гарною альтернативою банкам, тому їх розвиток на ринку фінансових послуг є необхідним.

Перспективи розвитку кредитних спілок на ринку України:

– комплексне охоплення ринку у сільській місцевості з глибоким проникненням у сферу фінансових послуг для всіх категорій населення сільських районів (соціальне кредитування, споживче кредитування, кредитування на розвиток особистих селянських господарств, реалізація локальних програм енергозбереження, розвиток зеленого туризму, підтримка земельної реформи тощо);

– кредитування малого бізнесу і фермерів, які не є пріоритетними клієнтами для банків та інших різновидів кредитних установ;

– функціональна інтеграція з територіальними громадами, іншими видами кооперативів, різноманітними формами економічної чи соціальної самоорганізації населення, професійними спілками, трудовими колективами, навчальними закладами тощо.

Напрями подальшого розвитку системи кредитної кооперації в Україні:

– забезпечення стабільної діяльності кредитних спілок та дотримання ними цивілізованих правил поведінки на ринку через реформу системи державного регулювання та нагляду за діяльністю кредитних спілок, а також розвиток обов'язкового для участі саморегулювання;

– утворення загальнодержавної системи гарантування вкладів членів кредитних спілок по аналогії з системою, що існує сьогодні для вкладників банків;

– утворення централізованих фінансових джерел для підтримання короткострокової ліквідності та проведення середньострокової санації кредитних спілок, особливо в умовах системних фінансових криз.

Список літератури

1. Бруско夫ська К. І. Стан та особливості розвитку кредитних спілок України [Електронний ресурс] / К. І. Бруско夫ська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/nvnu/ekonomika/2008_7/2/Bryskovska.pdf

2. Про кредитні спілки : закон України від 20.12.2001 № 2908-III. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>

3. Оленчик А. Я. Значення кредитних спілок у фінансовому оздоровленні української економіки в посткризовий період : презентація доповіді президента об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів» 21 травня 2012 року / А. Я. Оленчик. – Режим доступу : <http://vaks.org.ua>

4. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. – Режим доступу : www.dfp.gov.ua

5. Терещенко Г. М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні / Г. М. Терещенко // Фінанси України. – 2009. – № 5.

Выявлены перспективы развития кредитных союзов на рынке финансовых услуг Украины и предложены направления дальнейшего развития системы кредитной кооперации.

Кредитные союзы, кредитная кооперация, рынок финансовых услуг, небанковское финансовое посредничество, банки, кредитование.

I considered the dynamics of the development of the credit unions, found the prospects for their activities in the financial services market in Ukraine and suggested areas for further development.

Credit unions, credit cooperatives, financial services market, non-bank financial intermediation, banks, credit.

УДК 631.115.13:711.437

РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ В УКРАЇНІ

І. П. Кудінова, кандидат економічних наук

Розкрито роль сільськогосподарської обслуговуючої кооперації. Обґрунтовано доцільність створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, надано рекомендації щодо напрямів їх розвитку.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, дорадча служба, сільське господарство, продовольча безпека.

Ефективне сільськогосподарське виробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення країни високоякісними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Нинішня аграрна структура, за якої збільшується концентрація земель агрохолдингів, що спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних і монокультур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудомісткої плодоовочевої та м'ясо-молочної продукції займаються дрібні особисті селянські господарства та фермери, є незбалансованою.

Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні необхідно розглядати як реальну можливість побудови нової моделі сільського господарства, яка дозволить використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників, сприяючи відродженню селянина як господаря виробництва, реального власника засобів виробництва і виробленої ним продукції.

© І. П. Кудінова, 2014